

Respons

Irak: Mehdi-hæren/Jaysh al-Mahdi - JAM

Problemstilling/spørsmål:

- Hva er Mehdi-hæren/JAM?
- Splittelser og etablering av nye grupper mellom 2004 og 2009
- Aktiviteter etter 2008
- Hvor er JAM aktiv?

Hva er Mehdi-hæren/JAM?

Mehdi-hæren, på arabisk *Jaysh al-Mahdi*, vanligvis forkortet JAM, er den militære grenen av en bred politisk bevegelse blant fattige shiamuslimer. Bevegelsen oppstod i Bagdad og spredde seg til de shiamuslimske provinsene etter invasjonen i 2003. Den ledes av en innflytelsesrik religiøs leder, Muqtada al-Sadr, og kalles vanligvis Sadrist-bevegelsen (engelsk: the Sadr trend, arabisk: *al-Tayyar Sadri*). Bevegelsen har med årene fått mer preg av å være et organisert politisk parti. JAM har hele tiden operert uavhengig av Sadrist-bevegelsens sivile struktur (ICG 2006, s. 20-21).

Det har aldri foreligget noe eksakt tall på hvor mange medlemmer JAM har. En rapport til den amerikanske Kongressen og Det Hvite Hus (Iraq Study Group 2006) anslo tallet til ”muligens 60 000”. Militen skaffet seg raskt en dominerende posisjon som lokal beskytter av shiamuslimer i byer og tettsteder. Det er dessuten antatt at den har stått bak en stor del av angrepene på sunnimuslimer under den verste religiøse volden mellom 2006 og 2008. For øvrig har den kjempet imot de amerikanske styrkene i landet.

På høyden av sin innflytelse opptrådte JAM som lokal ordensmakt og tjenesteyter i shiamuslimske områder hvor myndighetsorganene var for svake til å gi beskyttelse og yte vanlige offentlige tjenester. Innflytelsen dens ble brutt da den ble slått ned på våren 2008 i en felles aksjon av den irakiske hæren og amerikanske styrker. Etter det ble JAM lagt ned i sin daværende form; den la ned våpnene og gikk i stedet over til å drive sosial bistand og kulturelle aktiviteter. Mange medlemmer rømte over til Iran for å unngå arrestasjon. Sadr selv gjorde det samme i 2007, men har fortsatt å lede bevegelsen derfra. Selv om JAM har lagt ned våpnene har den aldri blitt avvæpnet.

Respons **Irak: Mehdi-hæren/Jaysh al-Mahdi - JAM**

Militsen har ikke blitt aktivert i sin gamle form etter 2008, men ulike utbrytergrupper har fortsatt med væpnet aktivisme under nye navn.

Parallelt med at JAM var aktive lokalt, stilte Sadrst-bevegelsen til valg i ulike provinser og kom i posisjon i mange by- og provinsforsamlinger (Visser 2009 og 2010). I 2010 stilte de til valg nasjonalt og kom med i regjeringen, der de nå har åtte plasser.

Splittelser og etablering av nye grupper mellom 2004 og 2009

Her følger en kronologisk fremstilling av organisasjonens splittelser og etableringer av nye grupper etter 2004:

2004: Individuelle JAM-ledere bryter ut og etablerer seg med egne militser uavhengig av JAM, bl.a. Qais Khazali.

2005: Khazali går tilbake til JAM. Ulike iranskstøttede utbrytergrupper opererer i Maysan og Basra provinser.

2004-2005: Nettverket til JAM-lederen i Basra, Ahmed al-Fartousi, utvikler seg til en egen milits.

2006: Asaib al-Haq dannes på basis av Khazalis nettverk, men uten at Khazali bryter med Sadr. Khazalis nettverk blir av mange JAM-folk og de multilaterale styrkene gitt navnet Special Groups¹. Andre lokale JAM-ledere er blitt selvfinansierende og opererer mye på eget initiativ, men fortsatt under navnet JAM.

2007: Sadr viker for intensiverte amerikanske og irakiske sikkerhetsoperasjoner (the Surge) og forsøker å beordre JAM til å avstå fra motstand. Hoveddelen av JAM sprekker da opp i minst fem deler:

- ”Den Gyldne Brigade”, en milits opprettet av bevegelsens ledelse for å slå ned på kriminelle og iranskstyrte elementer i JAM.
- ”Det Noble JAM”, en gruppe som søkte et diskret samarbeid med de multilaterale styrkene for å slå ned på kriminelle og dødsskvadroner i JAM.
- ”Kadhimiyah-fløyen”, en gruppe basert i det nordvestlige Bagdad og Kadhimiyah-helligdommen som rivaliserte med Sadr-bevegelsens ledelse om kontrollen over denne delen av Bagdad.
- Asaib al-Haq, opererer til dels fordekt som en del av JAM, men er reelt under egen ledelse.
- Lokale mafialiknende gjenger av pengeutpressere med egeninteresse av å fortsette med voldelig virksomhet i situasjoner da Sadr oppfordret JAM til å ligge lavt.

2008: Promised Day Brigades opprettes av Sadr som en elitemilits.

Fra 2009: Asaib al-Haq og PDB gjenstår som de to hovedmilitsene som etterfølger det opprinnelige JAM (Cochrane 2009).

¹ Special Groups blir vanligvis brukt som et fellesnavn på shiamilitser som finansieres og trenes av den iranske Revolusjonsgarden.

Det er ikke lett å se forskjell på retorikken og de politiske agendaene til disse gruppene og JAM. Retorikken til Sadr er sterkt religiøst preget, og i de første årene var den dessuten også svært militant. Dette definerte formålet for JAM, som i de første årene var å drive ut okkupantene, beskytte shiamuslimene og skape et religiøst ”korrekt” samfunn. Samtidig har JAM og utbrytermilitsene utkjempet mange kamper seg imellom og med andre shiamilitser om lokale posisjoner og ressurser. Partiene som mange av militsene er knyttet til har dessuten rivalisert om politisk innflytelse nasjonalt. I 2008 ble retorikken mindre militant og formålet med JAM ble omdefinert til sivil innsats.

Selv om utbrytergruppene fra JAM nå opererer under egne navn og til dels rivaliserer med Sadr, identifiserer befolkningen dem trolig fortsatt langt på vei med JAM der hvor de opptrer. For mange representerer nok JAM og Sadr fortsatt den brede shiamuslimske mobiliseringen, og mange ser ut til å forbinde dagens smågrupper med dem.

Andre shiamilitser springer ut av andre miljøer enn Sadr-bevegelsen og JAM. Kata'ib Hezbollah, en nokså prominent milit i de shiamuslimske provinsene, har for eksempel sprunget ut av partiet Det Islamske Høyesterådet (ISCI) og dets milit Badr-Korpset (Strous 2010). I hvilken grad slike militser også blir forvekslet med JAM kjenner vi ikke til, men en kan neppe utelukke at det forekommer.

Vi skal se litt på aktiviteten til JAM og de mest kjente andre gruppene fra dette miljøet etter 2008.

Aktiviteter etter 2008

JAM

Det har vært spekulert mye om i hvilken grad JAM igjen kan mobiliseres dersom Sadr skulle ønske det. Ifølge en analytiker ved den britiske ambassaden i Bagdad (møte oktober 2010) finnes JAM fortsatt, men bevegelsen har ikke blitt aktivert etter 2008.

Sadr har forsøkt å bruke JAM som politisk pressmiddel, men uten å mobilisere den. Våren 2010 ”tilbød” han statsministeren å sette inn militsen for å bistå hæren med å håndtere sikkerheten i den shiamuslimske bydelen Sadr City i Bagdad (AP 2010). Tilbudet ble ikke besvart. Sadr har truet med å bruke JAM aktivt igjen, og han har flere ganger antydnet at den er blitt gjenopprettet. I 2010 sa for eksempel en av hans talsmenn til nyhetsbåret Associated Press (AP 2010) at militsen var blitt gjenopprettet.

I praksis ser man ikke noen sterke tegn til at dette har skjedd under JAMs navn. Det kan dessuten se ut som at APs kilde hadde Promised Day Brigades (PDB) i tankene da han sa at militsen var aktivisert. Han nevnte i intervjuet med AP at PDB ville følge amerikanernes bevegelser og bekjempe dem hvis de ikke forlater landet innen utgangen av 2011, som er den offisielle fristen.

Sadr har selv antydnet at han for fremtiden ikke ønsker å gjenopprette en bred milit, men i stedet vil holde en mindre og mer profesjonell milit. I en tale i Najaf i januar 2011 sa han at ikke alle, men bare de som er ”kvalifiserte”, skal bære våpen. Hvor mange slike han hadde i tankene og under hvilket navn en slik milit opererer, ble ikke nevnt. For øvrig er JAM for en stor del blitt omdannet til ulike lekmannsorganisasjoner som driver religiøst og sosialt arbeid (Parker, Fakhrildeen og Salman 2011). Mange analytikere sammenlikner den med det libanesiske Hizbollah-partiet og mener at dette har stått modell for JAM (Iraq Study Group

2007, s. 17). Det omdannede JAM er fra 2008 blitt videreført under navnet Momahidoun (betyr omtrent ”de som brøyter vei”) (Cochrane 2009, s. 37)

Den Lovede Dag-brigaden (Promised Day Brigade - PDB)

PDB ble etablert i 2008 av Muqtada al-Sadr selv etter at JAM la ned våpnene. Formålet skal ha vært å beholde en liten og lite synlig militær gruppe som skulle fortsette å bekjempe amerikanerne. PDB skal ifølge Bill Roggio, skribent i tidsskriftet *The Long War Journal*, operere i Bagdad, Mosul, Diyala, Kut, Diwaniyah, Samawa og Basra (Roggio 2008a).

Gruppen har ifølge en artikkel i *Los Angeles Times* (Parker, Fakhildeen og Salman 2011) sitt mandat til å drive væpnet aktivitet direkte under ordre fra Muqtada al-Sadr. Selv har Sadr satset på at bevegelsen hans deltar i den regulære politikken med stort sett fredelige midler. Han har imidlertid brukt JAM som et ris bak speilet og PDB til å vise styrke overfor amerikanerne og dermed indirekte også overfor statsministeren. I desember 2010 ble bevegelsen, eller Sadr-partiet som den nå oftere kalles, del av statsminister Mailiks regjeringskoalisjon.

De Rettferdiges Forbund (*Asaib al-Haq*, League of the Righteous)

De Rettferdiges Forbund (*Asaib al-Haq*, heretter omtalt som Asaib) er en utbrytergruppe fra JAM, ifølge en analytiker ved den britiske ambassaden i Bagdad (møte oktober 2010). JAM og Asaib har ifølge analytikeren fortsatt kontakt, og medlemmene pendler mellom gruppene. Det hevdes ifølge Roggio (2008b) at Asaib raskt knyttet seg til den iranske Revolusjonsgarden og at den får logistisk støtte og trening derfra. Asaib skal ha sitt operasjonelle tyngdepunkt i Bagdad, de sydlige provinsene og i de shiamuslimske delene av Diyala provins nord for Bagdad – altså mange av de samme områdene som PDB opptrer i. Foruten å kjempe imot amerikanske styrker, skal gruppen ha engasjert seg i kidnappinger og religiøs vold, ifølge Roggio (2008a). Gruppen skal så sent som i 2010 ha vært i konflikt med Sadr og utfordret ham både politisk og i strategiske spørsmål (AFP 2010). Lederen heter Qais al-Khazali.

Hvor er JAM aktiv?

Frem til 2008 skal JAM ha vært aktiv i de fleste tettsteder, landsbyer, byer og storbyer i hele landet sør for Bagdad samt i store deler av Bagdad (al-Jazeera 2008). Bydelen Sadr City i Bagdad (tidligere Saddam City, men fra 2003 oppkalt etter Muqtada al-Sadrs far som var en kjent ayatollah) har utgjort hovedbasen for både bevegelsen og militsen. Begge gjorde seg sterkt gjeldende i store deler av det sydlige Irak. Den dominerte også landets nest største by Basra (ICG 2006, s. 7). Frem mot 2008 sto JAM så sterkt i Basra at da de britiske styrkene trakk seg ut av byen i 2007, skjedde det på grunnlag av en våpenhvile som de forhandlet frem med militsen (Brown 2010).

Formannen i det irakiske parlamentets sikkerhetskomité sa i møte med Landinfo i oktober 2010 (Bagdad) at JAM ikke lenger kontrollerer store deler av Bagdad, slik den gjorde tidligere. Også JAM rammes av at folk med våpen blir arrestert.

En analytiker ved den britiske ambassaden i Bagdad uttalte i møte med Landinfo på samme reise at JAM fortsatt har en meget effektiv struktur, men at den ikke er i nærheten av å være så slagkraftig som den var frem til 2008. Etter at JAM ble slått ned i 2008 har Sadr-miljøet paradoksal nok vært det dominerende politiske miljøet i det sørlige Irak. Trusselnivået mot

visse internasjonale foretak, som sikkerhetsfirmaer og oljeselskaper økte i løpet av 2010 som følge av dette, mente analytikerene.

Ifølge analytikere ved UNAMIs analyseenhet, som Landinfo møtte i Bagdad i oktober 2010, er medlemmene av JAM fortsatt aktive, men nå på en enda løsere og mer uorganisert måte. I Bagdad opererer både Special Groups og JAM i bydelen Karrada.

En analytiker ved den amerikanske ambassaden i Bagdad påpekte (møte oktober 2010) at JAM-folk nå i hovedsak retter sine angrep mot amerikanske styrker.

Oppsummering

JAM er ikke lenger noen organisert milit, men medlemmene er heller ikke blitt avvæpnet. Det er usikkert om militsen igjen vil kunne fremstå med sin tidligere slagkraft. Promised Day Brigades synes å være JAMs væpnede etterfølger, men denne gruppen har ikke noen betydning tilsvarende den JAM har hatt. De andre gruppene som oppstod ved å bryte ut av JAM fremstår som rivaliserende, men uten noen politiske eller religiøse profiler som skiller dem klart fra JAM. JAM fremstår ikke lenger som en organisert milit i de områdene den behersket eller var nærværende i frem til sommeren 2008. Etter hvert som JAMs betydning har avtatt, har Sadrist-bevegelsen styrket seg desto mer politisk. Dette har skjedd både i områdene der JAM tidligere sto sterkt og i nasjonal politikk.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- AFP (2010, 17. desember). Iraq's Sadr in war of words with splinter group. *Middle East Online*. Tilgjengelig fra <http://www.middle-east-online.com/english/?id=43096> [lastet ned 4. april 2011]
- Al-Jazeera (2008, 20. april). Profile: The Mahdi Army. *Al-Jazeera*. Tilgjengelig fra <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2008/03/200861505611516526.html> [lastet ned 4. april 2011]
- AP, dvs. Associated Press (2010, 4. mai). Feared Shiite Mahdi Army militia led by hardline cleric reviving in post-election Iraq. *Fox News*. Tilgjengelig fra

Respons **Irak: Mehdi-hæren/Jaysh al-Mahdi - JAM**

<http://www.foxnews.com/world/2010/05/04/feared-shiite-mahdi-army-militia-led-hardline-cleric-reviving-post-election/#> [lastet ned 4. april 2011]

- Brown, D. (2010, 7. januar). Britain negotiated Basra ceasefire with al-Mahdi Army, Iraq inquiry hears. *The Times*. Tilgjengelig fra <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article6978440.ece> [lastet ned 4. april 2011]
- Cochrane, M. (2009, januar) The Fragmentation of the Sadrist Movement. *Institute for War and Peace Reporting - IWPR*. Tilgjengelig fra <http://www.understandingwar.org/files/Iraq%20Report%2012.pdf> [lastet ned 4. april 2011]
- ICG, dvs. International Crisis Group (2006, 11. juli). *Muqtade Sadr: Spoiler or Stabiliser?* Brussel: ICG. Tilgjengelig fra http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/55_iraq_s_muqtada_al_sadr_spoiler_or_stabiliser.ashx [lastet ned 4. april 2011]
- Iraq Study Group (2006, 8. desember). *Iraq Study Group Report*. Washington, DC: United States Institute of Peace (USIP). Tilgjengelig fra http://media.usip.org/reports/iraq_study_group_report.pdf [lastet ned 4. april 2011]
- Visser, R. (2010, mai). *Politiske tendenser i Iraks ni sørlige provinser*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/1270/1/1270_1.pdf [lastet ned 15. april 2011]
- Visser, R. (2009, 11. mai). De ni sydlige provinsene per april 2009. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/899/1/899_1.pdf [lastet ned 15. april 2011]
- Parker, N., Fakhildeen, S, Salman, R. (2011, 9. januar). Cleric Muqtada al- Sadr strikes a measured tone in his return to Iraq. *Los Angeles Times*. Tilgjengelig fra <http://articles.latimes.com/print/2011/jan/09/world/la-fg-iraq-sadr-20110109> [lastet ned 4. april 2011]
- Roggio, B. (2008a, 13. juli). *Iranian-backed Shia terror group remains a threat in Iraq: General Odierno*. The Long War Journal. Tilgjengelig fra http://www.longwarjournal.org/archives/2010/07/iranianbacked_shia_t_1.php [lastet ned 4. april 2011]
- Roggio, B. (2008b, 20. august). *New Special Groups splinter emerges on Iraqi scene*. Long War Journal. Tilgjengelig fra http://www.longwarjournal.org/arcives/2008/08/new_special_groups_s.php [lastet ned 4. april 2011]
- Strous, T, (2010, 4. mars). Kata'ib Hezbollah and the Intricate Web of Iranian Military Involvement in Iraq. *Terrorism Monitor*, 8(9). Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=36109 [lastet ned 4. april 2011]

Muntlige kilder

- Formann i det irakiske parlamentets Sikkerhetskomité. Møte i Bagdad 25. oktober 2010.
- United Nations Assistance Mission to Iraq, Security Information Analysis Unit (UNAMI-SIAU). Møte i Bagdad 24. oktober 2010.
- Analytiker ved Storbritannias ambassade i Bagdad. Møte i Bagdad 26. oktober 2010.
- Analytiker ved USAs ambassade i Bagdad. Møte i Bagdad 25. oktober 2010.

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.